

УДК 341.4

Полуніна Лілія Валентинівна

*кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри правового забезпечення та правоохоронної діяльності
Київський інститут Національної гвардії України*

Polunina Lilia

*PhD in Law, Associate Professor,
Professor of the Department of Legal Support and Law Enforcement
Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine
ORCID: 0000-0002-8898-2162*

Конопля Владіслав Віталійович

*здобувач вищої освіти третього року навчання
Київського інституту Національної гвардії України*

Konoplia Vladyslav

*Third-year higher education applicant
Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine
ORCID: 0009-0002-5186-5138*

Крук Святослав Віталійович

*здобувач вищої освіти третього року навчання
Київського інституту Національної гвардії України*

Kruk Sviatoslav

*Third-year higher education applicant
Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine
ORCID: 0009-0008-3985-6128*

DOI: 10.25313/2520-2308-2025-2-10734

ПОНЯТТЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ ЯК МІЖНАРОДНОГО ЗЛОЧИНУ В УМОВАХ ВІЙНИ

THE CONCEPT OF HUMAN TRAFFICKING AS AN INTERNATIONAL CRIME IN THE CONTEXT OF WAR

Анотація. Вступ. Проблема такого явища, як торгівля людьми є надзвичайно важливою для людства на всіх етапах його розвитку і боротьба з ним, як ніколи є актуальною.

Торгівля людьми може відбуватися як на місцевому, так і на міжнародному рівні, перетинаючи кордони та використовуючи різні маршрути. Жертви цього злочину часто стикаються з серйозними соціальними та психологічними проблемами, такими як травми, зниження самооцінки, тривога, депресія та посттравматичний стресовий розлад. Вона призводить до втрати продуктивності, погіршує економічний розвиток. Така ситуація підриває соціальну стабільність у країні, порушує основоположні права людини, зокрема право на життя, свободу і безпеку, а також право на приватне життя і свободу вибору. Соціальні проблеми, такі як безробіття, відсутність доступу до освіти та охорони здоров'я, низький рівень життя та дискримінація за ознакою статі чи етнічної приналежності, можуть зробити людей більш вразливими до експлуатації. Війни, внутрішні збройні конфлікти та політична нестабільність можуть призвести до розпорошення людей, що робить їх більш вразливими до експлуатації.

Мета. Метою дослідження є аналіз вказаної злочинної діяльності, як складного соціального явища, що має різні причини та фактори, які сприяють її виникненню. Наприклад, нерівномірність розвитку різних регіонів призводить до міграції людей з менш розвинених регіонів до більш розвинених, де вони можуть стати жертвами торгівлі людьми. Міграція

сприяє нелегальній торгівлі людьми, оскільки мігранти, які шукають кращих умов життя, можуть стати легкою мішенню для злочинців, які пропонують химерні обіцянки роботи та підтримки. Брак інформації про ризики та наслідки торгівлі людьми, а також недостатня обізнаність про права та захист можуть підвищити ймовірність того, що люди стануть жертвами цього злочину. Певні культурні норми та стереотипи можуть сприяти експлуатації та торгівлі людьми, особливо роль жінок і дітей у деяких країнах. Також слід зазначити, що такі групи населення, як діти, жінки, люди з особливими потребами можуть бути особливо вразливими перед торгівлею людьми через їхню залежність від допомоги та захисту.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є: 1) статистичні дані (як на національному рівні, так і на міжнародному рівні); 2) праці вітчизняних та зарубіжних вчених, які розкривають поняття «торгівля людьми», її причини та наслідки; 3) нормативно правове забезпечення боротьби із цією злочинною діяльністю. У процесі дослідження використано наступні методи: аналізу, синтезу та пояснення для викладення основного матеріалу, логічного узагальнення результатів для формулювання висновків та перспектив подальшого наукового пошуку.

Результати. У науковій статті визначено поняття «торгівля людьми», розкрито форми торгівлі людьми та наведено міжнародні організації і установи, які допомагають жертвам злочину.

Перспективи. У перспективних теоретичних дослідженнях планується однозначно систематизувати та проаналізувати способи вчинення торгівлі людьми та сприяти удосконаленню розкриття та розслідування такої злочинної діяльності, як торгівля людьми.

Ключові слова: торгівля людьми, кримінальне правопорушення, міжнародний злочин, форми торгівлі людьми.

Summary. Introduction. Human trafficking remains one of the most pressing global challenges, affecting societies at all stages of their development. The urgency of combating this crime has never been greater.

Human trafficking can occur both domestically and across international borders, exploiting various transit routes. Victims of this crime frequently endure severe social and psychological consequences, including trauma, diminished self-esteem, anxiety, depression, and post-traumatic stress disorder. This crime also hampers economic progress by reducing productivity and exacerbating social instability. Moreover, it constitutes a grave violation of fundamental human rights, including the right to life, liberty, security, privacy, and freedom of choice. Numerous social factors, such as unemployment, limited access to education and healthcare, low living standards, and discrimination based on gender or ethnicity, exacerbate individuals' vulnerability to exploitation. Armed conflicts, internal political instability, and war further amplify these risks by displacing populations and exposing them to heightened dangers of trafficking.

Objective. This study aims to analyze human trafficking as a multifaceted social phenomenon driven by a range of contributing factors. The uneven socio-economic development of different regions often leads to migration, placing individuals from less developed areas at heightened risk of exploitation. Migrants, in particular, become prime targets for traffickers, who exploit their aspirations for better living conditions by luring them with deceptive promises of employment and support.

A lack of awareness regarding the risks and consequences of human trafficking, along with insufficient knowledge of legal protections, increases individuals' susceptibility to victimization. Additionally, certain cultural norms and societal stereotypes – particularly concerning the roles of women and children – may further perpetuate exploitation. Vulnerable groups, including children, women, and individuals with disabilities, face an elevated risk due to their dependence on external assistance and protection.

Materials and Methods. The research is based on the analysis of the following sources: 1) statistical data at both national and international levels; 2) scholarly works of domestic and foreign researchers examining the concept of 'human trafficking', its causes, and consequences; 3) legal and regulatory frameworks aimed at combating human trafficking.

The study employs various research methodologies, including analysis, synthesis, and explanation to present the key material, as well as logical generalization to formulate conclusions and outline prospects for further research.

Results. This article defines the concept of 'human trafficking', identifies its various forms, and highlights the role of international organizations and institutions that assist victims of this crime.

Prospects. Future theoretical research will focus on systematically categorizing and analyzing the mechanisms through which human trafficking is perpetrated. Additionally, the study aims to contribute to the enhancement of methods for detecting and investigating this form of criminal activity.

Key words: human trafficking, criminal offence, international crime, forms of human trafficking.

Постановка проблеми. Торгівля людьми у світі за останні роки значно зросла через конфлікти, природні катастрофи, спричинені змінами клімату, та глобальні кризи. Відповідно до Глобального звіту про торгівлю людьми Управління ООН з наркотиків і злочинності, у 2022 році кількість жертв цієї злочинної діяльності в усьому світі збільшилася на 25% порівняно з до пандемічним 2019 роком. Після різкого зниження у 2020 році, зумовленого

пандемією, ситуація почала погіршуватися вже наступного року. У звіті зазначено, що злочинці дедалі частіше експлуатують людей для примусової праці, зокрема змушують брати участь у шахрайських онлайн-схемах і кібершахрайстві. Жінки та дівчата особливо вразливі до сексуальної експлуатації та гендерного насильства. Основну відповідальність за ці злочини покладено на організовану злочинність [1].

Щодо категорій осіб, які найчастіше стають потерпілими від торгівлі людьми, то у 2022 році діти становили 38% від загальної кількості виявлених жертв торгівлі людьми, що більше, ніж 35% у 2020 році. Згідно з останнім звітом, дорослі жінки залишаються найбільшою групою потерпілих, складаючи 39% усіх випадків. За ними йдуть чоловіки (23%), дівчата (22%) і хлопці (16%). Загальна кількість виявлених жертв у 2022 році досягла 69 627 осіб.

Згідно із чинним законодавством України цей злочин є кримінально карним діянням. За торгівлю людьми, у різних її проявах, передбачено кримінальне покарання, включаючи позбавлення волі на строк від 3 до 15 років залежно від тяжкості наслідків, які настали. Україна приділяє значну увагу захисту та підтримці потерпілих від торгівлі людьми. Існують спеціалізовані центри, які надають потерпілим різноманітну підтримку, включаючи юридичну допомогу, психологічну підтримку, медичну допомогу та реабілітаційні програми. Щороку тисячі українців стикаються з даним злочином який займає третє місце у світі після нелегальної торгівлі зброєю та наркотиками. Представництво МОМ в Україні ідентифікувало дані про понад тисячі постраждалих від торгівлі людьми. Ця кількість навіть не половина адже багатьох постраждалих не вдається ідентифікувати [2].

На наш погляд, після повномасштабного вторгнення Росії в Україну, реальної картини цього злочину не вдається з'ясувати, адже багатьох людей незаконно вивезли та утримують на території РФ і ніяких відомостей про їх місце перебування не існує.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Збільшення фактів торгівлі людьми в Україні, і у світі загалом, латентний характер злочину та низька кількість розкритих злочинів і виявлених злочинців значно підвищили науковий інтерес до дослідження вказаного питання. Окремі питання торгівлі людьми в період війни розглядали Небитова Н. Ю. [3, с. 74], Серкевич І. Р. [4, с. 94], Лісіцина Ю. О. [4, с. 94], Євхутч І. М. [4, с. 94], Андрусишин Р. М. [16, с. 12–17], Прібиткова Н. О. [17], Плахотнюк Н. В. та П'ятковська Т. В. [18, с. 452–456], але значна трансформація вказаного злочину та специфічні умови його вчинення, зокрема повномасштабне вторгнення РФ на територію України і, як наслідок, збільшення переміщення значної кількості людей, які втікають від загроз воєнного характеру, вимагають інших підходів до розгляду вказаного питання.

Метою статті є дослідження вказаної злочинної діяльності, як складного соціального явища, що має різні причини та фактори, які сприяють її виникненню.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є: 1) статистичні дані; 2) праці вітчизняних та зарубіжних вчених, які розкривають поняття «торгівля людьми», її причини та наслідки; 3) нормативно правове забезпечення боротьби із цією злочинною діяльністю. У процесі дослідження використано на-

ступні методи: аналізу, синтезу та пояснення для викладення основного матеріалу, логічного узагальнення результатів для формулювання висновків та перспектив подальшого наукового пошуку.

Виклад основного матеріалу. Найбільш чітке визначення поняття «торгівлі людьми» містить Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності від 15 листопада 2000 року, за яким «торгівля людьми» означає здійснювані з метою експлуатації вербування, перевезення, передачу, приховування або одержання людей шляхом загрози силою або її застосування або інших форм примусу, викрадення, шахрайства, обману, зловживання владою або уразливістю положення, або шляхом підкупу, у вигляді платежів або вигод, для одержання згоди особи, яка контролює іншу особу [5].

Суттєвим значення для координації зусиль у протидії торгівлі людьми та іншим злочинам транснаціонального характеру відіграють міжнародні правоохоронні та поліцейських організацій, зокрема Інтерпол та Європол, Хоча Україна не є членом Європейського Союзу, у діяльності з розслідування транснаціональних злочинів вона взаємодіє з агенцією Європолу, й ці відносини нині активізуються. Міжнародну організацію кримінальної поліції Інтерпол в Україні представляє Національне центральне бюро Інтерполу (Укрбюро Інтерполу), що є центром координації взаємодії правоохоронних органів країни з компетентними органами зарубіжних держав щодо ведення боротьби зі злочинністю, що має транснаціональний характер або виходить за межі країни це стосується й торгівлі людьми.

Основною причиною торгівлі жінками та дівчатами є сексуальна експлуатація (60%), далі йде примусова праця. У випадку чоловіків і хлопців переважає примусова праця, причому для хлопчиків також виділяють «інші цілі», такі як примусова злочинність і жебрацтво. Зростання кількості хлопчиків серед жертв може бути пов'язане зі збільшенням кількості неповнолітніх без супроводу дорослих, які прибувають до Європи та Північної Америки. Найбільше жертв зафіксовано в регіоні Африки на південь від Сахари (26%), хоча торгівля людьми відбувається по різних маршрутах у всьому світі.

Зростання кількості виявлених випадків може бути наслідком покращення механізмів виявлення, але це також свідчить про загальне зростання масштабів торгівлі людьми. Найпомітніше збільшення кількості зафіксованих випадків торгівлі людьми спостерігається в Африці на південь від Сахари, Північній Америці та Західній і Південній Європі, де значну роль відіграє потік мігрантів. За даними Європолу, після початку повномасштабного вторгнення РФ було зафіксовано близько 60 сигналів про можливу торгівлю людьми, в яких жертвами стали українці.

За даними Єдиного звіту про кримінальні правопорушення офісу генерального прокурора в Україні станом на 2022 рік було обліковано 369 кримінальних правопорушень пов'язаних з торгівлею людьми а саме за статтями 146 КК України (Незаконне позбавлення волі або викрадення людини) обліковано 234 кримінальних правопорушень, 149 КК (Торгівля людьми) було обліковано 131 кримінальне правопорушення, 150 КК (Експлуатація дітей) було обліковано 1 кримінальне правопорушення та за ст. 151–1 КК (Використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом) було обліковано 3 кримінальних правопорушень.

Станом на 2023 рік в загальному було обліковано 353 кримінальних правопорушень пов'язаних з торгівлею людьми а саме за ст.ст. 146 КК (Незаконне позбавлення волі або викрадення людини) обліковано 205 кримінальних правопорушень, 149 КК (Торгівля людьми) обліковано 144 кримінальних правопорушень, 150 КК (Експлуатація дітей) було обліковано 1 кримінальне правопорушення, та за ст. 151–1 КК (Використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом) було обліковано 3 кримінальних правопорушення.

Станом на 2024 рік в загальному було обліковано 381 кримінальне правопорушення пов'язаних з торгівлею людьми а саме за ст.ст. 146 КК (Незаконне позбавлення волі або викрадення людини) обліковано 276 кримінальних правопорушень, 149 КК (Торгівля людьми) обліковано 104 кримінальних правопорушень, та за ст. 151-1 КК (Використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом) було обліковано 1 кримінальне правопорушення [6].

На основі наведених статистичних даних можна сформулювати такі висновки щодо динаміки обліку кримінальних правопорушень, пов'язаних із торгівлею людьми, у період 2022–2024 років. Протягом досліджуваного періоду спостерігається коливальна тенденція в кількості зареєстрованих кримінальних правопорушень, пов'язаних із торгівлею людьми:

- 2022 рік — 369 злочинів;
- 2023 рік — 353 злочини (зменшення на 4,3% порівняно з попереднім роком);
- 2024 рік — 381 злочин (зростання на 7,9% порівняно з 2023 роком).

Такий характер змін свідчить про складність соціально-правової ситуації у сфері протидії торгівлі людьми, обумовлену як змінами в ефективності правозастосовної діяльності, так і впливом мікросоціальних факторів, включно з економічними кризами, соціальною нестабільністю та воєнним конфліктом.

Динаміка свідчить про нагальну потребу вдосконалення механізмів профілактики та реагування на кримінальні правопорушення у цій сфері. Особливої уваги заслуговують злочини, кваліфіковані за статтями 146 та 149 Кримінального кодексу України, які демонструють найбільшу активність з боку злочинців. Це вимагає поглибленого аналізу й засто-

сування міждисциплінарного підходу до розробки превентивних заходів та оптимізації правоохоронної діяльності [2].

У першому кварталі 2024 року Національна соціальна служба України надала статус постраждалих від торгівлі людьми 43 особам. У 2023 році цей статус отримали 118 осіб, тоді як у 2022 році — лише 47 осіб. З державного бюджету вже виплачена матеріальна допомога у розмірі 841,1 тис. грн 106 постраждалим у 2023 році та 47 постраждалим у 2024 році.

У 2023 році найбільш поширеними формами торгівлі людьми серед українців були: використання у збройних конфліктах (55 випадків), трудова експлуатація (22), сексуальна експлуатація (11), залучення до злочинної діяльності (17), а також два випадки продажу дітей і один примус до жебракування.

На сьогодні, мережа спеціалізованих служб, які надають допомогу постраждалим від домашнього насильства, тепер також підтримує постраждалих від торгівлі людьми. Децентралізація сприяє розбудові місцевих можливостей у цій сфері. Особливу увагу приділяють захисту українців за кордоном, що стало особливо актуальним після початку повномасштабної війни.

Міжнародна організація з міграції є одним із ключових підрозділів, спрямованим на боротьбу з торгівлею людьми та підтримку постраждалих. МОМ (англ. International Organization for Migration, ІОМ) заснована у 1951 році і є провідною міжурядовою організацією у сфері міграції, до складу якої входять 175 держав-членів.

МОМ є провідною міжурядовою організацією в галузі міграції та частиною системи Організації Об'єднаних Націй. Її робота зосереджена на порятунку життів і захисті людей у дорозі, просуванні рішень щодо переміщення та сприянні шляхам для регулярної міграції.

Основними напрямками діяльності Центру протидії торгівлі людьми МОМ є: 1) ідентифікація та підтримка постраждалих; 2) попередження торгівлі людьми; 3) розбудова національних систем боротьби з торгівлею людьми; 4) підтримка реінтеграції мігрантів; 5) міжнародна співпраця.

За даними МОМ, із 1994 року організація допомогла понад 100 тисячам жертв торгівлі людьми. Центр протидії торгівлі людьми є одним із найбільших та найвпливовіших у світі в цій сфері. У багатьох країнах МОМ активно співпрацює з місцевими урядами, зокрема в Україні, де організація надає підтримку жертвам торгівлі людьми, проводить тренінги для правоохоронців і сприяє покращенню законодавства.

В Україні МОМ діє з 1996 року та має значний досвід у підтримці жертв торгівлі людьми. Організація впроваджує програми реінтеграції, допомагає внутрішньо переміщеним особам і сприяє захисту прав мігрантів. У рамках своїх ініціатив МОМ проводить освітні кампанії, щоб запобігти торгівлі

людьми серед вразливих груп, особливо під час війни, коли ризики зростають.

Центр протидії торгівлі людьми MOM є першим глобальним центром даних про торгівлю людьми, який публікує узгоджені дані від організацій, що протидіють торгівлі людьми з усього світу. Набір даних CTDC об'єднує дані від усіх постачальників даних CTDC (A21 та Португальської обсерваторії з питань торгівлі людьми (OTSH)) і проходить два етапи деідентифікації [7].

В Україні вже понад 12 років активно працює у сфері протидії торгівлі людьми на глобальному рівні міжнародна громадська організація «A21 Україна» Її діяльність охоплює широкий спектр заходів, спрямованих на захист прав постраждалих, їх реабілітацію та попередження таких злочинів.

Основні напрями роботи організації включають: швидке виявлення постраждалих та організацію їх перенаправлення до компетентних структур для отримання необхідної допомоги; розробку комплексних програм реабілітації, що спрямовані на відновлення фізичного, психологічного та соціального стану постраждалих; сприяння поверненню додому як на національному, так і на міжнародному рівнях; надання тимчасового житла та забезпечення базових потреб постраждалих.

Особливу увагу A21 приділяє освітнім ініціативам і інформаційним кампаніям, які мають на меті підвищення обізнаності суспільства щодо ризиків торгівлі людьми. Ці програми навчають розпізнавати потенційні загрози, своєчасно реагувати на них та знижувати ймовірність потрапляння у небезпечні ситуації. Додатково, організація співпрацює з урядовими структурами, громадськими об'єднаннями та іншими партнерами для створення системи попередження та боротьби з торгівлею людьми на всіх рівнях. Діяльність A21 має важливе значення у формуванні безпечного суспільства, де кожна людина може бути захищеною від злочинів, пов'язаних із торгівлею людьми [8].

CTDC (Counter-Trafficking Data Collaborative) — це міжнародна платформа з обміну даними, спрямована на боротьбу з торгівлею людьми. Організація об'єднує різні урядові та неурядові установи для збору, аналізу та поширення даних про торгівлю людьми, щоб забезпечити краще розуміння проблеми та ефективні заходи протидії.

Центр даних з протидії торгівлі людьми (CTDC) — це перший глобальний центр даних про торгівлю людьми, дані до якого надають організації з усього світу. Отриманий в результаті набір даних є найбільшим у своєму роді в світі, з інформацією про понад 206 000 окремих випадків торгівлі людьми, візуалізованою на сайті, в тому числі за допомогою інтерактивних інформаційних панелей і глобальних карт. Завдяки алгоритму, розробленому спільно з Microsoft Research, синтетична версія цього набору даних є загальнодоступною для завантаження. Оп-

рилюючи такі дані у відкритому доступі, CTDC прагне подолати бар'єри в обміні інформацією та забезпечити спільноту, яка займається протидією торгівлі людьми, актуальними та достовірними даними про торгівлю людьми [9].

У 2022 році CTDC опублікував набір даних про жертв та їхні свідчення про злочинців. По мірі надходження нових даних від партнерів, CTDC продовжуватиме розширювати сферу своєї діяльності, надаючи нові набори даних від різних суб'єктів боротьби з торгівлею людьми та поширюючи стандарти обміну даними про випадки торгівлі людьми.

За даними Глобального синтетичного набору даних CTDC, сексуальна експлуатація є переважачим видом експлуатації, хоча за останнє десятиліття зростання кількості зареєстрованих випадків примусової праці може свідчити або про збільшення кількості таких випадків, або про покращення зусиль з ідентифікації, які не обмежуються лише сексуальною експлуатацією. Зниження частки примусової праці пов'язане з включенням даних від партнерів, які зареєстрували велику кількість жертв сексуальної експлуатації, і не обов'язково означає зміну тенденцій у видах експлуатації. Подібно до даних УНП ООН, дані CTDC виявляють регіональні відмінності у частці постраждалих від торгівлі людьми з метою сексуальної експлуатації та примусової праці [10].

Загалом, торгівля людьми має різні форми, серед яких: примусова праця, рабство, звичай, подібні до рабства, сексуальна експлуатація, використання в порнобізнесі, примусова вагітність, вилучення органів, проведення медичних експериментів, примус до жебрацтва, залучення до злочинної діяльності, використання в збройних конфліктах, усиновлення з метою отримання вигоди, а також продаж дітей.

Примусова праця це — робота, яку особа має виконувати під загрозою покарання, фізичного чи психологічного насильства. Основні характеристики примусової праці: недобровільний характер діяльності; відсутність реальної трудової угоди; часткова або повна не виплата заробітної плати; незадовільні умови праці; погані житлові умови; повна залежність від експлуататора; примусова споживча активність.

Рабство — насильницьке підпорядкування однієї людини іншій або однієї групи людей іншій групі людей. Раби перебувають у власності певних осіб або організацій а власники розглядають рабів як знаряддя праці чи худобу яку можна продавати обмінювати, чи навіть вбивати.

В Україні ризики потрапляння в ситуації торгівлі людьми посилилися в наслідок агресії Росії проти України, що своєю чергою призвело до зростання безробіття, зубожіння населення. Торгівля людьми та використання рабської праці є злочинами міжнародного характеру. Для привернення уваги до викоренення таких сучасних форм рабства, як торгівля людьми, сексуальна експлуатація, примусові шлюби,

продаж наречених, Генеральною Асамблеєю ООН була прийнята Конвенція про боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатацією проституції третіми особами від 2 грудня 1949 року. Від так, 2 грудня відзначається Міжнародний день боротьби за скасування рабства [11, с. 114].

Сексуальна експлуатація полягає у використанні особи для здійснення сексуальної діяльності за винагороду, незалежно від того, чи є ця діяльність добровільною або примусовою. Основні ознаки сексуальної експлуатації: недобровільний характер роботи; неможливість розпоряджатися отриманими доходами від своїх послуг [12].

Використання у порнобізнесі — це діяльність, пов'язана з наданням сексуальних послуг, створенням або утриманням борделів, а також виробництвом і розповсюдженням порнографії з метою отримання прибутку.

Примусова вагітність передбачає примусові дії щодо жінки, аби здійснити запліднення; використання репродуктивних функцій жінки без її згоди для виношування дитини.

Вилучення органів — це безкоштовне виймання з тіла людини її органів без або під примусом, коли згода досягнута за допомогою злочинного впливу.

Проведення дослідів над людиною без її згоди — це незаконне проведення медичних або психологічних експериментів, що ставлять під загрозу життя чи здоров'я особи.

Організація жебрацтва — це примусення осіб до жебрацтва через насильство чи погрози.

Втягнення в злочинну діяльність — це психологічний або фізичний вплив на особу, що спонукає її до участі у злочинах (наприклад, крадіжки, виготовлення наркотиків тощо).

Використання в збройних конфліктах — це примусове залучення людей, які залежні від інших, до виконання бойових завдань.

Усиновлення з метою наживи — це формальне взяття дитини на виховання з метою отримання певних матеріальних вигод.

Продаж дітей — це передача особи, яка не досягла 18 років, іншим особам з метою отримання матеріальної вигоди [13].

Згідно із Законом України «Про протидію торгівлі людьми», особа, яка вважає себе постраждалою від торгівлі людьми, має право звернутися до місцевої державної адміністрації для встановлення статусу постраждалої особи, а також до Національної поліції для захисту своїх прав.

Через приховану природу торгівлі людьми, а також через те, що дані СТДС доступні лише там, де працюють партнери, спостереження тісно пов'язані з оперативною діяльністю. Значну частку виявлених жертв становлять жінки, а раніше торгівля людьми переважно розглядалася як злочин, від якого страждають переважно жінки та дівчата, яких продають з метою сексуальної експлуатації. З часом було

виявлено більший відсоток чоловіків і хлопчиків, оскільки було визнано, що чоловіки також можуть бути вразливими до багатьох форм торгівлі людьми, включаючи сексуальну експлуатацію, і виявлення таких випадків покращилося. Гендерний баланс дітей подібний до гендерного балансу дорослих.

База даних СТДС до 2018 року також демонструє відмінності в маршрутах, якими пересуваються жертви торгівлі людьми. Майже 80% маршрутів міжнародної торгівлі людьми пролягають через офіційні пункти прикордонного контролю, такі як аеропорти та пункти контролю на сухопутному кордоні. Жертви примусової праці частіше потрапляють в ситуацію торгівлі людьми через офіційні пункти прикордонного контролю, в той час як жертви торгівлі людьми з метою сексуальної експлуатації частіше перетинають кордон через місця, де немає офіційних пунктів прикордонного контролю. Це включає в себе нерегулярні маршрути, наприклад, через море або через країну.

На російських сайтах, що займаються усиновленням, виявлено оголошення про продаж викрадених українських дітей, яких було незаконно вивезено до Росії. Деякі з цих дітей мають змінені імена та вік. Розслідування, проведене Financial Times, виявило щонайменше чотирьох дітей, вивезених з України на початку російського вторгнення, можна знайти на сайті usynovite.ru, тісно пов'язаному з російським урядом. Журналісти змогли ідентифікувати цих дітей за допомогою технологій розпізнавання зображень, відкритих даних, а також інтерв'ю з українськими чиновниками та родичами. Діти віком від восьми до 15 років були викрадені з державних дитячих будинків, розташованих на територіях, які були окуповані в 2022 році, та розлучені зі своїми опікунами і близькими. Згідно з розслідуванням, одну дитину виявили в Тульській області, іншу — в Оренбурзькій області поблизу кордону з Казахстаном, а одна дитина була вивезена до окупованого Криму. На підставі інформації, отриманої з сайту, імена та вік деяких дітей були змінені. Наприклад, одній дитині було присвоєно нове російське ім'я, яке відрізняється від її українських документів. Жодне з оголошень не вказує на українське походження цих дітей.

Ще 17 дітей були виявлені на російському сайті усиновлення, що підтвердили журналісти New York Times. Всі ці діти походять із дитячого будинку в Херсоні. Ситуацію прокоментував радник Білого дому з національної безпеки Джейк Салліван, назвавши це «огидним та жахливим». Він підкреслив, що українські діти заслуговують на те, щоб бути зі своїми сім'ями в Україні, відзначивши, що Росія веде боротьбу не лише проти українських військових, а й проти самого українського народу.

За оцінками української влади, з початку повномасштабного вторгнення у лютому 2022 року з окупованих територій до Росії було примусово вивезено майже 20 тисяч неповнолітніх дітей. Ще тисячі

дітей вважаються зниклими безвісти. Міжнародний кримінальний суд видав ордери на арешт президента Росії і уповноваженої з прав дитини за незаконну депортацію дітей. Влада РФ відмовляється коментувати розслідування Financial Times, заперечуючи звинувачення у викраденні дітей, стверджуючи, що їх дії нібито спрямовані на захист дітей, але існує безліч доказів, що суперечать цим запереченням. Родичі чотирьох дітей, знайдених журналістами FT, не захотіли детально розповідати про їхні проблеми, побоюючись, що це ускладнить їхнє повернення додому. Водночас, родини, яким вдалося повернути дітей з Росії, розповіли про примус, насильство та контроль, з якими стикалися їхні діти, яких також змушували дивитися кремлівську пропаганду.

Громадська організація «Центр захисту прав дитини» працює над підтвердженням інформації про двох дітей, виявлених FT, які, ймовірно, є українцями. Опікуни цих дітей і державні органи раніше не знали про їхнє місце перебування. Журналісти порівнювали фотографії з офіційної бази зниклих безвісти дітей з профілями дітей, доступних для усиновлення в Росії, з використанням технології розпізнавання зображень. Управління Верховної Ради України з прав людини, яке допомагало у процесі ідентифікації дітей, вважає, що викрадення українських дітей Росією є умисним злочином. Українські чиновники надали Financial Times документи російського уряду, які свідчать про те, що кремль розробив плани примусової депортації українських дітей до Росії ще до вторгнення.

Боротьба за повернення дітей триває протягом кількох місяців і вимагає зусиль з боку уряду України, благодійних організацій, як місцевих, так і міжнародних, а також зусиль родичів. Станом на 11 червня, зусилля України призвели до повернення щонайменше 389 дітей з РФ [14].

Оскільки, вказані дані відображають кількість жертв, виявлених організаціями, що надали інформацію, ці відсотки можуть не відображати всіх жертв, виявлених у країні або в усьому світі. З метою захисту приватного життя людей, деякі країни приховують особисті дані громадян, оскільки вони є дуже чутливими і не можуть бути захищені.

Основними джерелами даних про торгівлю людьми в усьому світі є інформація, надана ідентифікованими жертвами. Ці дані зазвичай збираються різними суб'єктами, зокрема правоохоронними органами, судовою системою та неурядовими організаціями, що надають захист і допомогу жертвам.

Кілька агентств ООН та міжнародних неурядових організацій (НУО) співпрацюють над створенням джерел даних про профілі жертв торгівлі людьми, поширеність торгівлі людьми та пов'язані з нею явища, такі як примусова праця та примусові шлюби. Згідно історій людей, зазвичай викрадення людей відбуватися в таких країнах як Туреччина та Єгипет. Коли мандрівники викликали таксі або

просили когось підвезти, відбувається наступна ситуація: чоловіків вбивали або примусово висаджували з транспортних засобів а жінок вивозили у невідомому напрямку. Також відбувалися ситуації коли викрадали жінок поблизу готелів в яких вони відпочивали.

Хоча багато організацій та урядів по всьому світу збирають дані про випадки торгівлі людьми, дезаггровані дані не є легкодоступними для зовнішніх зацікавлених сторін або не часто є інформацією для обміну між відповідними суб'єктами через чутливість їхнього змісту, а також з міркувань захисту даних і конфіденційності.

Якщо брати до уваги дітей, то за оцінками багатьох організацій, 500 000 «хижаків» щодня перебувають в Інтернеті, роблячи неповнолітніх вразливими щоразу, коли вони заходять до акаунту в соціальній мережі.

Згідно зі статистики організації «Parents Together» можна дійти до висновку що кожна третя дитина вперше знайомиться з соціальними мережами у віці 5 років або молодше. Очікується, що кожна третя дитина матиме небажаний сексуальний досвід онлайн до того, як їй виповниться 18 років. Більш ранній доступ до соціальних мереж корелює з більшою сексуальною шкодою онлайн і досягає піку для дітей, які починають користуватися соціальними мережами у віці 6–12 років, коли більшість дітей отримують свій перший смартфон. 43% дітей, які зіткнулися з неприйнятним сексуальним контентом в Інтернеті, були молодше 13 років. Діти з особливими потребами або ті, хто ідентифікує себе як ЛГБТ, у 2–4 рази частіше надсилають відверті зображення себе, ніж їхні однолітки.

Найбільш жахливим фактом у цій статистиці є те, що вона відображає лише зареєстровані цифри. Торгівля людьми живе в тіні, а це означає, що неможливо коли-небудь дізнатися, скільки випадків торгівлі людьми відбувається, якщо про них не повідомляється.

Висновки і перспективи подальших досліджень. На нашу думку, торгівля людьми є складною та глобальною проблемою, що вимагає комплексного підходу для її подолання. Потрібно підвищити обізнаність громадян шляхом запуску інформаційних кампаній на всіх рівнях — від шкіл до медіа, щоб інформувати суспільство про небезпеки торгівлі людьми, методи залучення жертв та ознаки експлуатації. Освіта про ризики є ключовим чинником у попередженні торгівлі людьми. Організувати широкомасштабні інформаційні кампанії через різні медіа-канали (телебачення, радіо, соціальні мережі, плакати у громадських місцях), спрямовані на пояснення ризиків торгівлі людьми, способів вербування жертв і способів захисту. Розробити навчальні програми для шкіл, які навчать молодь розпізнавати небезпечні ситуації та надавати рекомендації щодо безпеки в Інтернеті та в реальному житті. Також не-

обхідно зосередитися на вдосконаленні та жорсткій реалізації законодавства, що регулює питання торгівлі людьми, у тому числі з упровадженням більш суворих санкцій заходів для злочинців. Також необхідно провести аналіз та поліпшення законодавства, пов'язаного з торгівлею людьми, щоб включити нові способи вчинення злочину. Включити в законодавство більш жорсткі санкції за різні форми експлуатації, а також за участь у схемах з торгівлі людьми. Забезпечувати підтримку жертвам злочинів пов'язаних з торгівлею людьми шляхом встановлення спеціалізованих центрів для надання підтримки постраждалим, включаючи психологічну допомогу, можливості для реабілітації та повторної інтеграції в суспільство. Розробити програми, які допомагають постраждалим відновити свій фізичний, психічний та соціальний стан, включаючи допомогу з працевлаштуванням.

Розширити партнерство між країнами з метою боротьби з торгівлею людьми, обміну інформацією і ресурсами, а також спільних заходів для зламання міжнародних схем торгівлі. Укладати двосторонні угоди між державами для обміну інформацією про злочинців, а також для спільного розслідування злочинів. Активно брати участь у міжнародних конференціях та форумах, де обговорюються проблеми торгівлі людьми, для налагодження контактів та обміну найкращими практиками.

Розробити та вдосконалити програми з виявлення жертв торгівлі людьми, які включають навчання правоохоронних органів, соціальних служб та медичних працівників. Заснувати спеціальні підрозділи у правоохоронних органах, які будуть займатися виключно справами торгівлі людьми. Підтримка програм та ініціатив, які забезпечують гендерну рівність та захист прав жінок і дітей, які є найбільш вразливими до торгівлі людьми. Створити програми, які зосереджуються на захисті жінок і дітей, а також на підвищенні їх статусу в суспільстві. Фінансувати та підтримувати ініціативи жінок і небайдужих громадян, спрямовані на боротьбу з дискримінацією та насильством.

Впроваджувати більш безпечні та легальні шляхи для мігрантів, щоб зменшити їхню вразливість до експлуатації та торгівлі людьми. Співпрацювати з країнами походження та транзиту мігрантів для створення спільних механізмів обігу заяв на притулок та легалізацію. Розвивати волонтерські програми для залучення молоді до роботи з постраждалими, надання допомоги в організації заходів профілактики. Підтримувати особисті ініціативи громадян, які намагаються допомогти постраждалим, наприклад, через пожертви, створення благодійних фондів чи акцій. Ці пропозиції можуть слугувати початком для розробки та впровадження більш конкретних програм та дій для боротьби з торгівлею людьми, здатних суттєво зменшити цю серйозну соціальну проблему.

Найкращий спосіб запобігти торгівлі людьми — це міжнародне співробітництво. Сучасна міжнародно-правова діяльність характеризується активною боротьбою проти грубого порушення основоположних прав та свобод людини. Вплив міжнародного співтовариства дедалі більше поширюється на нові засоби боротьби, зокрема прийняття та впровадження в національне законодавство міжнародних актів, направлених на боротьбу із цим злочином. Для того щоб детально аналізувати та знаходити шляхи вирішення даної проблеми, міжнародне співтовариство повинно мати чітке визначення такого поняття, як торгівля людьми.

У рамках співробітництва України з Європейським Союзом у сфері протидії торгівлі людьми проводяться численні робочі зустрічі, форуми, семінари, конференції. Учасники таких заходів мають змогу ознайомитися з міжнародно-правовими документами і законодавством держав-членів ЄС у сфері протидії торгівлі людьми, обмінятися практичним досвідом і корисною інформацією щодо організації боротьби з різними проявами торгівлі людьми; з'ясувати напрями діяльності міжнародних організацій, метою яких є сприяння державам у боротьбі з торгівлею людьми; налагодити тісну взаємодію з урядами країн і громадськими організаціями задля попередження і унеможливлення випадків торгівлі людьми, а також умов, що сприяють вчиненню таких злочинів. Можна зробити висновок, що цій проблемі в рамках Європейського Союзу приділяється велика увага [15].

Будь-які прояви торгівлі людьми розглядаються всіма інститутами ЄС як одні з найбільш серйозних порушень прав людини і держави повинні докладати спільних зусиль щодо протидії цьому явищу. Характерною особливістю саме політики ЄС щодо протидії цього злочину є те, що головна увага цього інтеграційного об'єднання зосереджена насамперед на забезпеченні дотримання прав людини та на створенні умов їх реінтеграції та соціалізації а це у свою чергу, сприятиме покращенню ситуації щодо притягнення до відповідальності винних осіб. Такий підхід має слугувати зразком для правотворчої діяльності у сфері протидії торгівлі людьми в Україні. Перший і найважливіший крок — це визнання нелегальної торгівлі людьми кримінальним злочином в національному законодавстві кожної країни, а також міжнародним кримінальним злочином коли даний злочин вчиняється групою осіб на території різних країн. Це включає в себе встановлення чіткого визначення злочину та встановлення відповідних кримінальних санкцій. Правове регулювання та заходи протидії нелегальній торгівлі людьми базуються на національному законодавстві кожної країни та міжнародних стандартах. Встановлення кримінальної відповідальності за злочини, пов'язані з торгівлею людьми, такі як залучення, перевезення або експлуатація людей. Покарання має бути належним та відповідати серйозності злочину.

Винні особи, які займаються торгівлею людьми або використовують потерпілих для експлуатації, мають бути суворо покарані відповідно до законодавства кожної країни. Європейський Союз та інші країни мають різні механізми відповідальності за торгівлю

людьми, але всі вони працюють в рамках загальних стандартів та законів щодо боротьби з цим злочином. Вони вживають заходи для запобігання торгівлі людьми через освітні кампанії, інформаційні канали та співпрацю з громадськістю та організаціями [15].

Література

1. У світі різко зросла кількість жертв торгівлі людьми — ООН. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3936802-u-sviti-rizko-zroslo-kilkist-zertv-torgivli-ludmi-on.html> (дата звернення: 15.01.2025).
2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 12.01.2025).
3. Небитова Н. Ю. Протидія торгівлі людьми в умовах воєнного стану в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2023. № 3. С. 74–80.
4. Серкевич І. Р., Лісіцина Ю. О., Євхутич І. М. Торгівля людьми в умовах воєнного стану в Україні: психологічні особливості жертв. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2023. № 2. С. 94–101.
5. Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй. Міжнародний документ від 15.11.2000. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_791#Text (дата звернення: 15.01.2025).
6. Звіт офісу Генерального прокурора України «Про зареєстровані правопорушення та результати їх досудового розслідування». URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> (дата звернення: 20.01.2025).
7. Міжнародна організація з міграції у світі. URL: <https://ukraine.iom.int/uk/pro-mom>.
8. Контакти громадських організацій з питань протидії торгівлі людьми URL: <https://1547.ukc.gov.ua/a-dovidkova-informatsiya-a/dovidkova-informatsiya/kontakty-gromadskyh-organizatsij-z-pytan-protydyi-torgivli-lyudmy/> (дата звернення: 15.01.2025).
9. The Counter Trafficking Data Collaborative. URL: <https://www.ctdatacollaborative.org/#no-back> (дата звернення: 15.01.2025).
10. Launched in November 2017, the goal of CTDC is to break down information-sharing barriers. URL: <https://www.ctdatacollaborative.org/page/about> (дата звернення: 15.01.2025).
11. Волуйко О. М., Полуніна Л. В. Термінологічний словник міжнародного гуманітарного права: термінол. словн. Київ: КІ НГУ, 2024. 148 с.
12. Мручовська Е., Пахом'юк Н., Кочерга О. Протидія торгівлі людьми в Україні. за заг. ред. К. Левківського. Київ : ВАІТЕ, 2017. 88 с.
13. Форми експлуатації людини. URL: <https://pns.dsp.gov.ua/news/formy-ekspluatatsii-liudyny/>. (дата звернення: 10.01.2025).
14. Як Росія роздає викрадених українських дітей і як це приховують. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c9wwlndpe71o.amp> (дата звернення: 15.01.2025).
15. Угода між Україною та Європейським поліцейським офісом про стратегічне співробітництво: від 4 груд. 2009 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_954 (дата звернення: 12.01.2025).
16. Андрусишин Р. М. Протидія торгівлі людьми в умовах воєнного стану. *Державна політика щодо протидії торгівлі людьми і незаконній міграції: Україна та світ: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції* (9 червня 2023 року) / упор. Р. М. Андрусишин. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2023. С. 12–17.
17. Прібиткова Н. О. Протидія торгівлі людьми в умовах воєнного стану у розрізі міжнародної співпраці. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/d9b645a4-312b-48cf-ae18-274276dc855f/content> (дата звернення: 20.12.2024).
18. Плахотнюк Н. В., Пятковська Т. В. Міжнародний кримінальний суд розглядає торгівлю людьми як злочин проти людяності. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 2. С. 452–456.

References

1. U sviti rizko zroslo kilkist zhertv torhivli liudmy — ООН. Retrieved from: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3936802-u-sviti-rizko-zroslo-kilkist-zertv-torgivli-ludmi-on.html> [in Ukrainian].
2. Kryminalnyi kodeks Ukrainy [Criminal codex of Ukraine] (n.d.). zakon. rada. gov. ua. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> [in Ukrainian].

3. Niebytova N. Yu. (2023). Protydiia torhivli liudmy v umovakh voiennoho stanu v Ukraini [Combating human trafficking under martial law in Ukraine]. *Aktualni problemy vitchyznianoï yurysprudentsii*. 3, 74–80 [in Ukrainian].
4. Serkevych I. R., Lisitsyna Yu. O., Yevkhutych I. M. (2023). Torhivlia liudmy v umovakh voiennoho stanu v Ukraini: psykhologichni osoblyvosti zhertv [Human trafficking under martial law in Ukraine: psychological characteristics of victims]. *Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav. Seriiia yurydychna*. 2, 94–101 [in Ukrainian].
5. Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children, supplementing the United Nations Convention. International document (2000, November 15). Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_791#Text [in Ukrainian].
6. Report of the Office of the Prosecutor General of Ukraine «On Registered Offenses and the Results of Their Pre-trial Investigation». Retrieved from: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultatyih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> [in Ukrainian].
7. International organization for migration in the world. Retrieved from: <https://ukraine.iom.int/uk/pro-mom> [in Ukrainian].
8. Contacts of civil society organizations on combating human trafficking. Retrieved from: <https://1547.ukc.gov.ua/a-dovidkova-informatsiya-a/dovidkova-informatsiya/kontakty-gromadskyh-organizatsij-z-pytan-protydyi-torgivli-lyudmy/> [in Ukrainian].
9. The Counter Trafficking Data Collaborative. Retrieved from: <https://www.ctdatacollaborative.org/#no-back>.
10. Launched in November 2017, the goal of CTDC is to break down information-sharing barriers. Retrieved from: <https://www.ctdatacollaborative.org/page/about>.
11. Voluiko O. M., Polunina L. V. (2024). *Terminology Dictionary of International Humanitarian Law* [Glossary of International Humanitarian Law]. Kyiv: KI NGU [in Ukrainian].
12. Mruchkovska E., Pakhomiyuk N., Kocherha O. (2017). *Protydiia torhivli liudmy v Ukraini* [Combating human trafficking in Ukraine]. K.: VAITE. [in Ukrainian].
13. Forms of human exploitation. Retrieved from: <https://pns.dsp.gov.ua/news/formy-ekspluatatsii-liudyny/> [in Ukrainian].
14. How Russia distributes abducted Ukrainian children and how it is concealed. Retrieved from: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c9wwlndpe71o.amp>.
15. Agreement between Ukraine and the European Police Office on Strategic Cooperation. (2009, December 4). Retrieved from: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_954 [in Ukrainian].
16. Andrusyshyn R. M. (2023). Protydiia torhivli liudmy v umovakh voiennoho stanu [Combating human trafficking under martial law]. *Derzhavna polityka shchodo protydii torhivli liudmy i nezakonnii mihratsii: Ukraina ta svit: zbirnyk tez Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii* (pp. 12–17). Lviv: Lvivskyi derzhavnyi universytet vnutrishnikh sprav [in Ukrainian].
17. Pribytkova N. O. (2023). Protydiia torhivli liudmy v umovakh voiennoho stanu u rozrizi mizhnarodnoi spivpratsi [Combating human trafficking under martial law in the context of international cooperation]. Retrieved from: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/d9b645a4-312b-48cf-ae18-274276dc855f/content> [in Ukrainian].
18. Plakhotniuk N. V., Piatkovska T. V. (2020). Mizhnarodnyi kryminalnyi sud rozghliadaie torhivliu liudmy yak zlochyn proty liudianosti [The International Criminal Court considers human trafficking to be a crime against humanity.]. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava*, 2, 452–456 [in Ukrainian].